Culemborg

Startnotitie

Naar een Circulair Culemborg

Datum: 01-11-2022
Status: Ter Vaststelling
Versie: 3.0
Bestuurlijk opdrachtgever: D. Bijvoet
Ambtelijk opdrachtgever: A. van Roessel
Auteur: M. Nanninga
Documentnummer: (703214/716913)

Inleiding

Deze startnotitie is de eerste aanzet om te komen tot een circulaire economie in de gemeente Culemborg en is gebaseerd op de ambities uit het bestuursakkoord 2022-2026. Het doel van deze startnotitie is om de ambities op het gebied van circulaire economie verder vorm te geven. Dit gebeurt door sporen vast te stellen waarop de komende jaren wordt ingezet om meer en meer kringlopen van grondstoffen te sluiten. Per spoor is toegelicht welke activiteiten er de komende jaren worden ontplooid met, voor zover al bekend, de verwachte beslismomenten en beleidsstukken die daaruit volgen.

Inhoud

Inleiding 2
1. Aanleiding en voortraject 4
2. Maatschappelijk effect 5
3. Proces 6
Hoe gaat Culemborg dit doen? 6
De gemeente als opdrachtgever 7
De gemeente als regisseur 8
De gemeente als facilitator 9
Werkwijze 9
Tijdspad 10
Financiën en personeel 11
4. Risico's 12

1. Aanleiding en voortraject

Culemborg wil in 2050 een circulaire stad zijn. Culemborg volgt hiermee het Rijksbrede programma Circulaire Economie om in Nederland een volledig circulaire economie te hebben in 2050. In het bestuursakkoord 2022-2026 ‘samen aan de slag’ staan de volgende ambities om te werken aan een circulaire economie:

- De gemeente geeft het goede voorbeeld door zelf zoveel mogelijk duurzaam in te kopen;
- We bouwen met oog voor circulariteit;
- We zetten de lokale circulaire economie op de kaart samen met initiatiefnemers en ondernemers.

Met als uiteindelijke doel dat we werken naar een afvalvrije samenleving.

Deze startnotitie geeft op hoofdlijnen de sporen weer waarbinnen de gemeente Culemborg naar 2050 toe werkt. De aankomende jaren staan in het teken van deze ambitie concreet oppakken, eerste pilots uitvoeren, evalueren en verdere stappen uitzetten.

2. Maatschappelijk effect

We willen naar een afvalvrije economie in 2050. Daarbij gaat het om een economie waarin grondstoffen worden hergebruikt en afval niet meer voorkomt. Alle grondstoffen die nu al in de gemeente zijn, blijven zoveel mogelijk in de gemeente zodat deze hergebruikt kunnen worden. Daarbij willen we steeds meer inzicht krijgen in de hoeveelheden en soorten grondstoffen die er in de gemeente voorkomen en welke kringlopen er lokaal kunnen worden gesloten. Voor sommige materiaalstromen zal er op gemeenteniveau een nuttige functie worden gevonden, voor andere stromen zal er regionaal of op landelijk schaalniveau een nuttige functie worden gevonden.

Daarmee biedt een circulaire economie volop kansen voor ondernemers en daagt uit tot innovatie. Een circulaire economie levert werkgelegenheid en nieuwe businessmodellen op, want er zal gedemonteerd, gerepareerd en opgeknapt moeten worden. Daarbij horen nieuwe vormen van overeenkomsten want er zal gedeeld, geleased en gezamenlijk ingekocht worden.

Circulaire Economie, een korte introductie

In de huidige economie worden producten te snel en te veel weg gegooid, terwijl de grondstoffen waarvan ze gemaakt zijn niet oneindig beschikbaar zijn en ze vaak nog een waarde hebben op het moment dat ze op de afvalberg belanden. Bovendien zijn veel van de natuur- en milieuproblemen te herleiden tot een verspillende omgang met grondstoffen. Bij de winning van ruwe grondstoffen zoals olie, ijzererts en zeldzame metalen treedt vaak vervuiling op. Een circulaire economie draait juist om zorgvuldig, slim en daarmee efficiënt omgaan met bestaande waardevolle grondstoffen. Zo'n economie helpt om afvalbergen te verminderen, het kan een kostenbesparing opleveren en het biedt kansen voor nieuwe lokale economische ontwikkelingen. Redenen genoeg om op een betere manier met onze grondstoffen om te gaan. Tijd om van een lineaire weggooi-economie naar een circulaire economie te gaan die draait om hergebruik en het tegengaan van waardeverlies van grondstoffen.



Figuur 1. Van een lineaire economie naar een circulaire economie waarin grondstoffen zo lang en hoogwaardig mogelijk in de economie blijven.

3. Proces

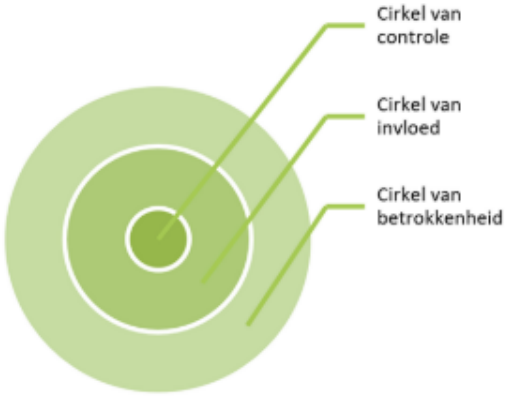
Dit hoofdstuk beschrijft het beoogde proces voor deze bestuursperiode in de transitie naar een circulaire economie.

Hoe gaat Culemborg dit doen?

Culemborg kan het niet alleen – en dat hoeft gelukkig ook niet. Met vele partners (overheden, bedrijven en inwoners) werken we gezamenlijk aan onze ambities voor een circulaire economie. We beginnen klein om groot te eindigen. Het werken naar een circulaire economie vraagt om experimenteren en leren. Dit is in lijn met de Stadsvisie waarin we innovaties als belangrijke kans voor Culemborg hebben geïdentificeerd.

De gemeente heeft een belangrijke rol in het geven van het goede voorbeeld. Om hier duidelijkheid in te scheppen is het goed om een drietal rollen te onderscheiden die de gemeente kan spelen. Die drie rollen geven de invloed weer die de gemeente heeft naar de transformatie van onze huidige lineaire economie naar een circulaire economie:

- Als uitvoerder (cirkel van controle);
- Als regisseur (cirkel van invloed);
- Als facilitator (cirkel van betrokkenheid).



Met deze rollen van de gemeente als uitgangspunt, zijn er vier hoofdsporen waarbinnen de gemeente aan de slag gaat. Deze staan hieronder weergegeven, van activiteiten waarbij betrokkenheid van de gemeente is vereist aan de linkerkant, naar activiteiten waar de gemeente controle over heeft aan de rechterkant.



Als uitvoerder bij inkopen en aanbestedingen heeft de gemeente zelf in de hand wat voor producten ze koopt. Er zijn ruime mogelijkheden voor een gemeente om zelf circulaire eisen te stellen bij inkoop en aanbestedingsprocessen.

Bij processen waar de gemeente niet direct opdrachtgever is heeft de gemeente als regisseur een sturende en stimulerende taak richting haar omgeving. Denk hierbij aan afspraken met ontwikkelaars, bouwers en woningcorporaties om circulair te bouwen. Dit kan ook door gemeentelijke regelgeving en beleid hierop in te richten.

Bij processen waar de gemeente geen invloed op heeft kan de gemeente als facilitator optreden. De uitvoering van deze processen ligt bij de samenleving, de gemeente heeft een faciliterende rol. Dat kan door betrokkenheid te tonen, door mee te denken in bijvoorbeeld regionale overleggen, deel te nemen in kennisnetwerken, podium te bieden aan initiatiefnemers en het zichtbaar maken van de resultaten van circulair ondernemerschap.

De gemeente als opdrachtgever



Inkopen en aanbesteden

Dit spoor gaat over de grondstoffen die de gemeente Culemborg als organisatie zelf gebruikt. De gemeente koopt jaarlijks voor enkele miljoenen aan goederen en diensten in. Van de koffie op het stadskantoor tot de klinkers die op straat liggen, en van vervoersdiensten voor scholieren tot aan verkeersborden langs de weg. Dit zorgt ervoor dat de gemeente met haar aankopen een aanjager kan zijn in de vraag naar duurzame circulaire producten. Daarom maken we circulariteit/duurzaamheid een belangrijk criterium bij inkoop- en aanbestedingstrajecten. De gemeente geeft hiermee het goede voorbeeld.

De afgelopen jaren is de gemeente hiermee al begonnen. Zo zijn er bijvoorbeeld planten zonder plastic pot eromheen gekocht en zijn er verkeersborden van bamboe geplaatst. Ook wordt er een slim meetsysteem voor gladheid gebruikt zodat er niet onnodig strooizout wordt gestrooid. Verder loopt er een test rondom het schoonmaken zonder schoonmaakmiddelen en worden gesnoeide wilgentakken gebruikt voor natuurlijke speelplekken in de stad.

In 2023 breiden we dit uit met enkele pilots duurzame inkoop. Hierbij wordt vanaf het begin circulariteit als uitgangspunt in het inkoopproces meegenomen. De jaren daarna wordt het aantal pilots uitgebreid. De lessen die we uit deze pilots trekken vormen de basis voor het actualiseren van het inkoop en aanbestedingsbeleid en het implementeren van circulariteit in de bestaande processen.

Het streven is om dit naast lokaal ook regionaal op te pakken met gezamenlijke inkopen vanuit de Bedrijfsvoering organisatie West-Betuwe samen met onze buurgemeenten. De grootste aanbestedingen worden immers op regionaal niveau gedaan. Daar ligt potentie om verschil te maken.

Welke productgroepen als eerste worden opgepakt om mee aan de slag te gaan hangt af van de huidige contracttermijnen. Wanneer een contract afloopt is dat een natuurlijk moment om de volgende aanbesteding duurzamer in de markt te zetten. Hetzelfde geldt voor objecten in de buitenruimte. Hierbij wordt gekeken naar de geplande onderhouds- en vervangingsmomenten van objecten. Waar mogelijk gaan we met bestaande leveranciers inzetten op verduurzaming van producten en processen. Voor objecten in de buitenruimte kijken we of we aanbestedingstools zoals MVI (Maatschappelijk Verantwoord Inkopen), MKI (Milieu Kosten Indicator) of de Duurzame Bouw Calculator (DuboCalc) gaan gebruiken.

De gemeente als regisseur

Huishoudelijke afvalstromen

De verwerking van afval van Culemborgse huishoudens gebeurt in de regio rivierenland door de AVRI, een samenwerkingsverband van acht gemeenten. Hoewel het reduceren van afval en het recyclen van materialen essentieel zijn in een circulaire economie, bepaalt deze startnotitie niet het afvalbeleid binnen de Gemeenschappelijke Regeling AVRI. Samenwerking tussen partijen aanjagen om op nieuwe manieren afval om te zetten in waardevolle grondstoffen, valt wél binnen de scope.

De acht gemeenten die samenwerken binnen de AVRI zijn het gezamenlijke 'houtskoolschets proces' gestart. Hierin wordt de toekomstige richting van AVRI geduid op weg naar een circulaire regio in 2050. Ook wordt hierin beschreven wat AVRI voor en met de regio doet om tot een circulaire economie te komen. Het advies dat uit de houtskoolschets rolt wordt eind 2022 verwacht en wordt geïntegreerd in het strategische koersplan van AVRI.

AVRI wil meer waarde toevoegen aan de ingezamelde grondstoffen en meer grip krijgen op de grondstoffenketen. Het project CIRTEX (een innovatief circulair textielsorteercentrum) is een goed voorbeeld waarin de AVRI een grondstofketen lokaal sluit, waarbij ze oude kleding en ander textiel verwerkt tot herbruikbaar textiel.

Circulair Bouwen

Woningbouw heeft een hoge prioriteit in de gemeente Culemborg. De vraag naar woningen is hoog en de ruimte om woningen te bouwen is schaars. Daarbij zorgt de bouwsector voor grote materiaalstromen. Omdat de bouwmaterialen waarmee woningen gebouwd worden niet oneindig voorradig zijn, zal er nu nagedacht moeten worden over hoe die bouwmaterialen aan het einde van hun levensduur het beste opnieuw gebruikt kunnen worden. Oog voor circulaire woningbouw is dus gewenst. Daarom willen het goede circulaire voorbeeld geven door onder andere demontabel bouwen en het toepassen van duurzame (biobased) materialen te stimuleren, zoals bouwen met hout.

In de beleidsnotitie Toekomstbestendig Bouwen staat beschreven hoe de circulaire ambities voor woningbouwprojecten zijn vertaald naar concrete indicatoren. Deze beleidsnotitie wordt verwacht in de eerste helt van 2023. Er gebeurt op dit moment veel in de bouwsector, waaronder een doorbraak van biobased bouwmaterialen, een opschaling van conceptueel bouwen en het toepassen van een grondstoffendatabank per gebouw. Omdat deze ontwikkelingen in de bouwsector erg snel gaan, is het streven om de beleidsnotitie Toekomstbestendig Bouwen met enige regelmaat te actualiseren.

In het bereiken van onze ambities werken we nauw samen met de woningbouwcoöperatie KleurrijkWonen.

De gemeente als facilitator



Circulair ondernemen

Culemborg is al een beetje circulair. Er zijn op dit moment al meerdere voorbeelden in de stad te vinden die draaien om verantwoord omgaan met producten en grondstoffen. Van resthout worden meubels gemaakt, gebruikte kinderkleding wordt doorgegeven aan het volgende gezin en iedere maand worden kapotte apparaten gerepareerd in plaats van weg gegooid. Ook rondom voedsel zijn er meerdere initiatieven in de stad. Zo wordt er appelcider gemaakt van restappels en oesterzwam gekweekt op gebruikt koffieprut.

De rol van de gemeente in het aanjagen van een lokale circulaire innovatie is om samenwerking te stimuleren. Om de wensen en behoeften van ondernemers, initiatiefnemers en inwoners van Culemborg beter te kunnen begrijpen zal er een ronde tafeloverleg circulaire economie georganiseerd worden.

Daarnaast wordt er gekeken of er behoefte is om een *quickscan* grondstofstromen uit te voeren. Een *quickscan* brengt in kaart welke grondstoffen er in de gemeente Culemborg zijn. Dit levert een inventarisatie van kansen op om grondstofstromen op lokaal niveau met elkaar te verbinden en uit te wisselen. Het idee is dat dit leidt tot concrete samenwerkingsprojecten.

De uitkomsten van het ronde tafeloverleg en de eventuele quickscan worden verwerkt tot een keuzenotitie om verdere kansrijke stappen te bepalen binnen dit spoor.

Werkwijze

Met deze startnotitie Circulaire Economie schetsen we de sporen waar de gemeente Culemborg op inzet. Uiteindelijk willen we bereiken dat de gemeentelijke organisatie de doelstellingen ten aanzien van circulaire economie als vanzelfsprekend meeneemt in beleid, projecten, processen en beheer. Alle activiteiten in deze startnotitie beogen bij te dragen aan die standaardopname van circulariteit in de werkwijze van de gemeente. De werkwijze richt zich op ondersteunen bij het in praktijk brengen van maatregelen, het verbeteren van processen, het ontwikkelen en delen van kennis, het ondersteunen van initiatieven en het versterken van het netwerk in stad en regio. Waar nodig wordt extern advies gevraagd. Er worden geen zaken van de lijnorganisatie overgenomen.

Kortom, de werkwijze focust zich meer op het ‘hoe’ binnen bestaande processen dan op de ‘wat’ voor nieuwe projecten we gaan doen. Dit is terug te leiden naar drie uitgangspunten:

Uitgangspunt 1: Circulariteit als integraal onderdeel van beleid en uitvoering, niet als project;
Uitgangspunt 2: Wijze en snelheid verschilt per spoor;
Uitgangspunt 3: Bewustwording en draagvlak voor circulaire economie.

Het derde uitgangspunt vraagt om communicatie over de bezigheden van de gemeente op het gebied van circulaire economie. In de interne organisatie richt zich dit onder meer op de rol die de gemeente als vooruitstrevende organisatie kan pakken, bijvoorbeeld door bij aanbestedingen de markt uit te dagen en hiermee een aanjagende functie te vervullen. Dit vraagt ook om ruimte voor

medewerkers om te doen, te leren, fouten te maken en resultaten te boeken en hierover te vertellen. Naar buiten toe vraagt het om communicatie over circulaire initiatieven en de kansen die werken naar een circulaire economie biedt voor de stad.

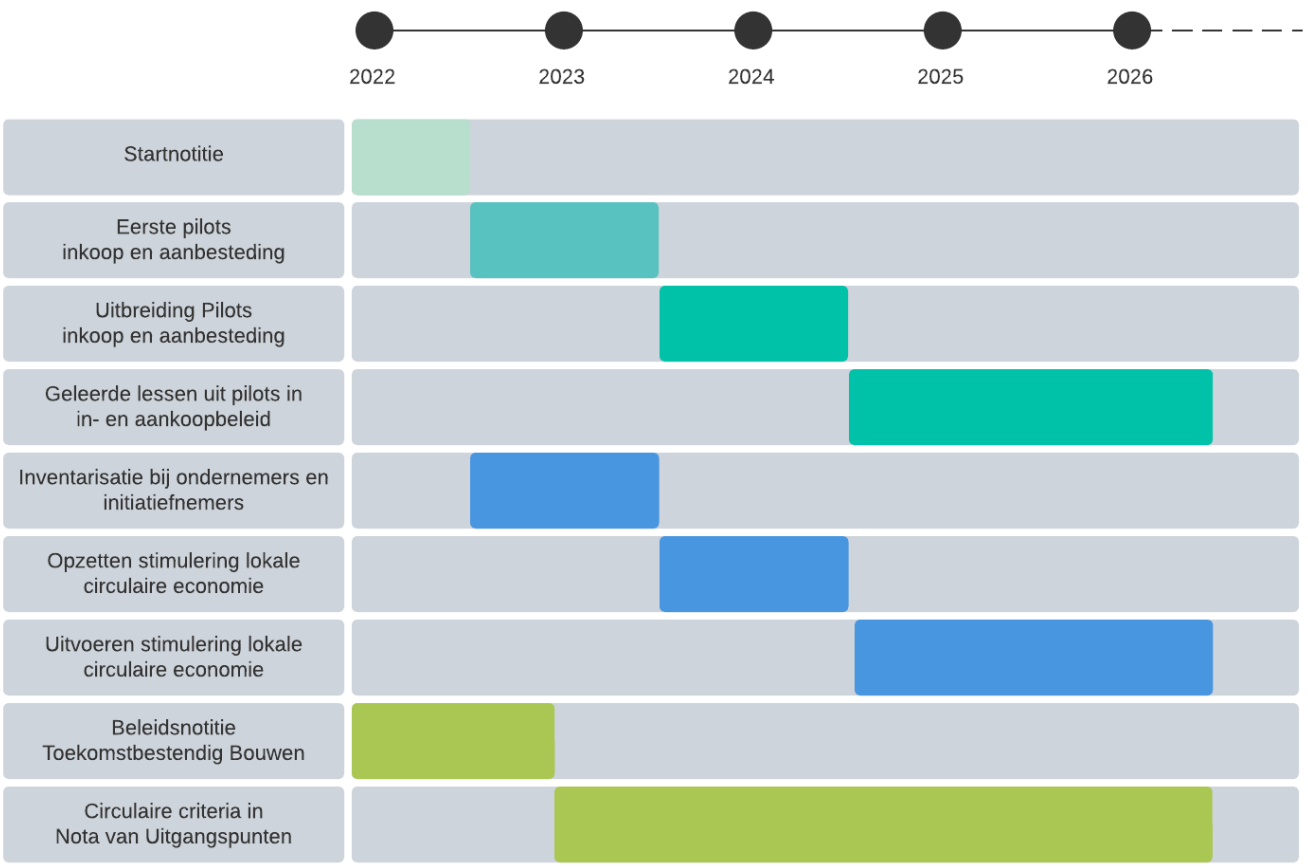
Tijdspad

Per spoor zijn er verschillende momenten waarop geleerde lessen uit de praktijk in bestaand beleid wordt opgenomen. Deze aanpassing of actualisatie van beleid zijn ook informatie-, inspraak- en beslismomenten voor de gemeenteraad en/of het college van burgemeester en wethouders. In de opsomming hieronder staan per spoor een aantal voorbeelden van beleidsstukken genoemd waar circulaire economie in kan worden opgenomen. Achter elk voorbeeld staat een indicatie van het beoogde tijdspad weergegeven. Voor het eerste jaar (2023) is de inzet om op alle sporen initiatieven te ontplooien. Als er na verloop van tijd uit evaluatie blijkt dat er nieuw gemeentelijk beleid of extra inzet nodig is om een circulaire economie mogelijk te maken, dan wordt dit voorgelegd aan de raad.

	Beleidsstuk	Traject	Beoogd tijdspad
 **Circulair inkopen en aanbesteden**	Beheers- en onderhoudsplannen	Col./raad	Verschillend per type object in de buitenruimte
	Actualisatie inkoop- en aanbestedingsbeleid	Raad	Na afronding van de pilots in de aankomende twee jaar
 **Circulair bouwen**	Beleidsnotitie Toekomstbestendig Bouwen	Raad	Q2 2023
	Nota van Uitgangspunten voor ontwikkelprojecten	Raad	Doorlopend vanaf najaar 2023
 **Circulair ondernemen**	Uitkomst rondetafelgesprek (info)	Info	Q3 2023
	Uitkomst *quickscan* (info)	Info	Q3 2023
	Keuzenotitie om verdere stappen te bepalen binnen dit spoor. (col./raad)	Col./raad	Eind 2023
 **Huishoudelijke afvalstromen**	Uitkomst houtskoolschets circulaire economie	Info/raad	Eind 2022

Col. = Collegebesluit
Raad = Raadsbesluit
Info = informatienotitie

Nadat (en onder voorbehoud van) de gemeenteraad de Startnotitie heeft vastgesteld worden per spoor de opvolgende stappen gezet. Uitgezet over de tijd ziet dat er als volgt uit.



Financiën en personeel

Om stappen te zetten naar een Circulaire Economie zijn aanvullende gemeentelijke middelen nodig. Dit zal voor een aanzienlijk deel vormkrijgen in het opplussen van bestaande posten, bijvoorbeeld inkopen en aanbestedingen of beheer openbare ruimte. In de P&C cyclus zal het benodigde budget jaarlijks herijkt worden.

De ambitie om te werken naar een circulaire economie vraagt om brede bewustzijn en betrokkenheid binnen de gemeentelijke organisatie. Daarnaast vraagt de ambitie om beschikbare uren bij medewerkers van verschillende afdelingen in de gemeentelijke organisatie om in bestaande processen oog te hebben voor circulariteit. Een indicatie van de opgave in termen van uren wordt per spoor nader uitgewerkt.

Voor het uitvoeren van een *quickscan* voor grondstofstromen in de gemeente Culemborg zal externe expertise worden gevraagd.

4. Risico's

Het werken aan een circulaire economie is een relatief nieuw beleidsterrein. De ontwikkelingen op circulair gebied gaan snel en nieuwe innovaties volgen zich in hoog tempo op. De ambities in dit document zijn voornamelijk kwalitatief geformuleerd. Dat past in het landelijke en internationale beeld waar standaarden en heldere voortgangsindicatoren voor de circulaire economie nog volop in ontwikkeling zijn. Ook wordt benodigde monitoringsdata nog niet centraal bijgehouden. Kortom, niet alle informatie zal vooraf al helder genoeg om een gedegen keuze te kunnen maken.

Werken aan een circulaire economie is pionierswerk en dat vraagt flexibiliteit en daadkracht. Zo zal bij aanbestedingen per productgroep bekeken moeten worden wanneer een aanbesteding duurzaam is ingevuld. Bij bouwprojecten zal per ontwikkeling bekeken moeten worden wat een kansrijke invulling is met oog voor circulariteit te bouwen. Al met al gaat de gemeente Culemborg aan de slag en zal voortuitgang de aankomende tijd vooral nog kwalitatief worden geboekt. Landelijke ontwikkelingen worden uiteraard gevolgd en waar van toepassing lokaal ingepast.